

компанії. Також, потрібно зазначити, що в Україні рівень HR-аналітики знаходиться на недостатньому рівні. Керівники підприємств не розуміють, як нею користуватися, не можуть чітко визначати проблемні моменти в управлінні або ж не мають достатнього рівня матеріально-технічної бази для належного ведення аналітики на підприємстві. Саме відсутність цього аналізу і розуміння своїх хибних дій в керівництві організацією, не кажучи вже про відсутність обґрунтованих прогнозів і визначають подальший низький рівень їх конкурентоспроможності.

Аннотация. В статье на основе использования системных и обобщающих подходов научных исследований проведен анализ содержания категории «HR-аналитика», определены задания и цели, которые она выполняет на предприятии. Осуществлена оценка уровня развития HR-аналитики и наиболее распространенных субъектов выполнения аналитических функций в украинских компаниях.

Ключевые слова: HR-аналитика, кадровая политика, управленческое решение, человеческие ресурсы, предприятие, управление персоналом.

Abstract. The paper based on the use of systematic and generalized approaches to research, analyzes the content of the category "HR-analytics", identifies the tasks and objectives that it performs at the enterprise. An assessment of the level of development of HR-analytics and the most common subjects of analytical functions in Ukrainian companies.

Key words: HR-analytics, personnel policy, management decision, human resources, enterprise, Human resources management.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Jac Fitz-enz. The new HR analytics : predicting the economic value of your company's human capital investments, 2010.
2. Edward E. Lawler III, Alec Levenson, John Boudreau. HR Metrics and Analytics – Uses and Impacts, 2004.
3. HR-аналітика в українських компаніях: реальність или далеке майбутнє?: веб-сайт. URL: <https://hrliga.com/index.php?module=profession&op=view&id=1844> (дата звернення 30.09.2020).
4. Analytics: The new path to value. How the smartest organizations are embedding analytics to transform insights into action: веб-сайт. URL: <https://frankdiana.files.wordpress.com/2010/11/ibm-mit-analytics-study.pdf> (дата звернення: 30.09.2020).
5. Marler, J. H., Boudreau, J. W. An evidence-based review of talent analytics. *The International Journal of Human Resource Management*, Vol. 28, No. 1, 2017. 3–26 pp.
6. Lawler III, E. E., Levenson, A., Boudreau, J. W. HR metrics and analytics: Use and Impact. *Human Resource Planning*, Vol. 27, 2004. 27–35 pp.
7. Bassi, L. Raging debates in HR Analytics. *People & Strategy*, Vol. 34, 2011. 14–18 pp.
8. Mondore, S., Douthitt, S., Carson, M. Maximizing the impact and effectiveness of HR Analytics to drive business outcomes. *People & Strategy*, Vol. 34, 2011. 20–27 pp.

УДК 338.43:63:340.11(477)

АНАЛІЗ ЗАКОНОМІРНОСТЕЙ РОЗВИТКУ СІЛЬСЬКОГО ГОСПОДАРСТВА УКРАЇНИ: ПРОСТОРОВИЙ АСПЕКТ

М. Р. Говоруха, В. В. Біркендале

Анотация. У статті досліджено сучасний стан сільськогосподарської галузі України. Проаналізовано рентабельність виробництва основних видів продукції сільського господарства за 1991–2019 рр. Визначено динаміку часток сільського господарства у ВВП. Описано рейтинги регіонів за виробництвом продукції рослинництва та тваринництва. Зазначено основні стратегічні напрями розвитку сільського господарства, на які варто орієнтувати свою діяльність сільськогосподарським підприємствам для успішного розвитку і функціонування аграрного сектору в Україні.

Ключові слова: рослинництво, тваринництво, сільське господарство, рейтинг регіонів.

Актуальність. Україна завжди мала аграрну спеціалізацію, що обумовлено сприятливими кліматичними факторами та вигідним географічним положенням. За даними офіційної статистики в період 2011–2019 років сільське, лісове та рибне

господарство займало 3-4 місце за часткою грошових надходжень до ВВП України [1]. Економічний спад, який розпочався після 2013 року, структурні зрушення в економіці країни, наявність гіпотез про вирішальну роль сільського господарства в економічному зростанні України обумовлюють актуальність обраної теми.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Л. Мельник, О. Топузов, В. Месель-Веселяк, В. Юрчишин, М. Хорунжий, А. Радченко та інші доклали значних зусиль для аналізу стану, проблем та перспектив розвитку сільського господарства України. Проте дослідження даної тематики повинні бути регулярними, а значна кількість питань вимагає додаткових наукових досліджень.

Мета. Проаналізувати тенденції, що характеризують сільське господарство України, дослідити динаміку обсягів виробництва продукції галузі, виявити закономірності просторового розвитку галузі, шляхи покращення стану рослинництва та тваринництва України.

Виклад основного матеріалу. Сільське господарство — галузь матеріального виробництва, що займається вирощуванням сільськогосподарських культур та розведенням сільськогосподарських тварин для забезпечення населення продуктами харчування, а промисловості — сировиною [2]. Структура сільського господарства складається з двох складових: рослинництва і тваринництва, які, у свою чергу, включають менші галузі та підгалузі виробництва (рис. 1).

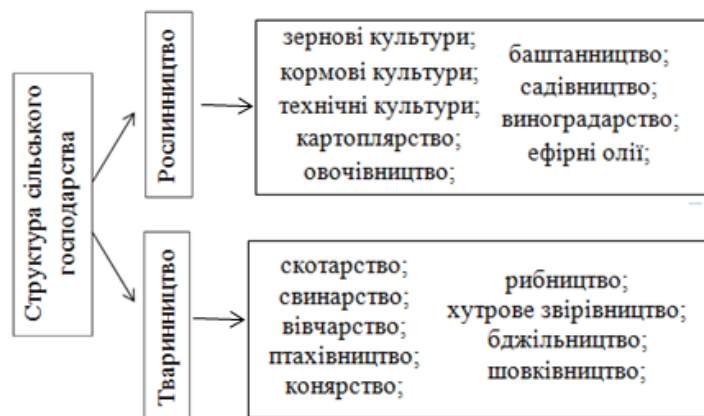

Рис. 1. Структура сільського господарства (побудовано автором за [3])

Історична назва рослинництва — землеробство, яким ще у 5–4 тисячоліттях до нашої ери займалися трипільці, що заселяли територію сучасної України. Тенденція працювати з землею зберіглася за східнослов'янських союзів племен, за доби Київської Русі, козацтва тощо. У 3–2 тисячоліттях до нашої ери відбулося виокремлення пастуших племен від землеробських, що означало появу самостійного тваринництва та рослинництва. В давні часи це забезпечувало регулярний обмін товарами між общинами, в наші часи зв'язок став ще міцнішим: рослинництво забезпечує корм для тварин, поля квітів підтримують бджолярство, розширення площі пасовищ та сіножатей зменшує частку земель, що призначені для посіву зернових та овочевих та ін. Кочовим скотарством займалися кімерійці, скіфи, сармати. Також ще Нестор Літописець у «Повісті временних літ» зазначав, що землі Київської Русі «багаті хутровим звіром».

Важливими сприятливими передумовами лідерської позиції сільського господарства в Україні є природно-географічні і соціально-економічні — усім відомі українські чорноземи, помірний клімат, трудолюбива натура українського працівника та роль сільського господарства в економіці країни.

Площа землі, зайнята під сільськогосподарськими угіддями, складає близько 42,7 млн гектарів (71 % земельного фонду України), а в структурі угідь переважає рілля (рис. 2) [4].

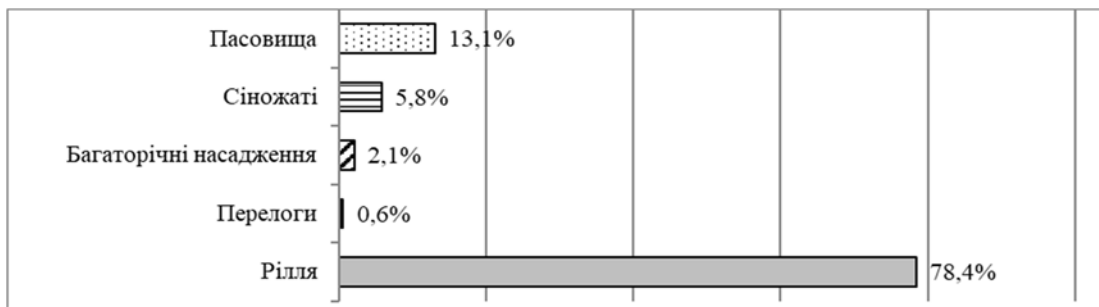

Рис. 2. Структура сільськогосподарських угідь, %

Площа сільськогосподарських угідь у розрахунку на душу населення в Україні найвища серед європейських країн – 0,9 га. Загальна площа сільськогосподарських угідь за 1991–2019 рр. скоротилася більше, ніж на 500 тис. га.

З 2014 до 2018 року сума доходу від сільського господарства збільшувалася приблизно на 40 мільярдів щорічно, а в 2015 році до бюджету України надійшло на третину більше грошей від продажу продукції сільського господарства в абсолютних величинах у порівнянні з 2014 роком. (рис. 3, побудовано за [1]). В 2019 році тенденція до зростання припинилася і показник обсягу продукції залишився майже незмінним. З рисунку 3 видно, що сільське господарство стабільно забезпечує приблизно десятку частку внесків капіталу до бюджету України.

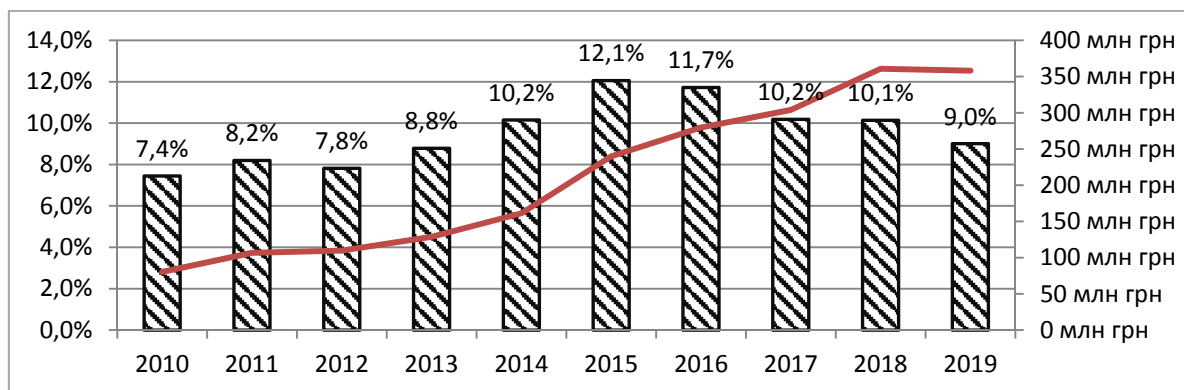

Рис. 3. Динаміка обсягів виробництва с/г продукції та частки у ВВП за доходами

На рис. 4 представлено структуру ВВП України 2019 р. за видами економічної діяльності [1]. За даними рисунку видно, що частка сільського господарства у структурі ВВП України за 2019 рік складає 9% – це більше частки транспорту, але менше частки промисловості, навіть попри значний її спад. Отже, попри значну частку галузі, слід зробити висновки, що вона не є визначальною такою мірою, щоб говорити про аграрну спрямованість економіки країни.

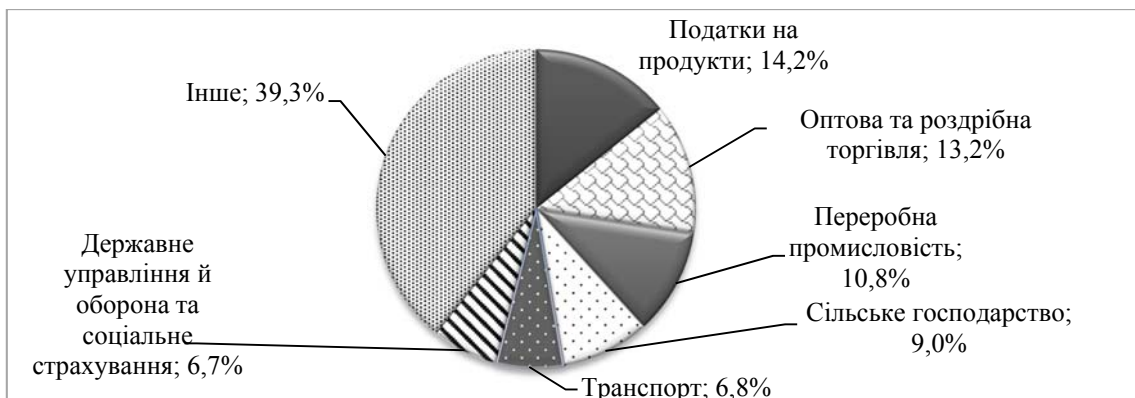

Рис. 4. Галузева структура ВВП України за 2019 р., %

Україна має один з найвищих показників частки сільського господарства у структурі ВВП в Європі, проте, при великих обсягах продукції, Україна часто програє в її якості. Ще і дотепер залишається проблемою невідповідність якості вітчизняної продукції європейським і світовим стандартам, дуже повільні темпи сертифікації продукції, що обмежує експортний потенціал галузі.

Важливим показником ефективності функціонування будь-якого економічного суб'єкту чи певної сфери є рентабельність. Динаміка показників рентабельності виробництва основних видів сільськогосподарської продукції України наведені на рис. 5.

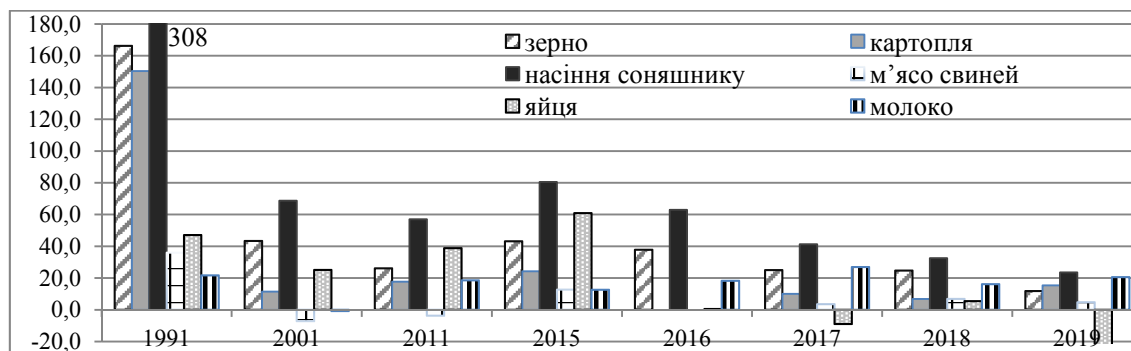

Рис. 5. Рентабельність виробництва сільськогосподарської продукції, % [1]

Аналіз діаграми рисунку 5 дозволяє зробити висновок, що рівень рентабельності сільського господарства України після 2015 року постійно знижується, не говорячи вже про недосяжність рівня 1991 року. Рослинництво, здебільшого, більш рентабельне, ніж тваринництво, яке в останні роки занепадає. Виробництво яєць було збитковим у 2017 та 2019 роках, рентабельність вирощування м'яса свиней у 2019 році, порівняно з 2018 роком знизилася на 2,2 % і становила 4,7 відсотків. Найбільш рентабельними серед основних видів сільськогосподарської діяльності України в 2019 році були вирощування соняшнику та виробництво молока.

За даними Інформаційно-аналітичного порталу АПК України в 2019 році Вінницька область займала перше серед усіх регіонів місце по вирощуванню великої рогатої худоби та птиці (рис. 6). Київська та Донецька області лідирують серед усіх регіонів з вирощування свиней. Дніпропетровська та Львівська області зайняли лідерські позиції з вирощування великої рогатої худоби.

Рис. 6. Регіони-лідери за вирощуванням тварин по кожному виду [5]

На рис. 7 наведено спеціалізацію регіонів з виробництва сільськогосподарських культур станом на 1 вересня 2020. Херсонська область займає перше місце з вирощування овочів відкритого ґрунту, Харківська – з зернових та зернобобових, Полтавська – з сої, Миколаївська – з соняшника. Дніпропетровська область займає 1–5 місце з вирощення

таких культур як: зернові та зернобобові, ріпак, соняшник, овочеві, плодові та ягідні культури. Лідерство області можна пояснити, серед інших факторів, не лише сприятливими природно-кліматичними умовами, а й сприятливим інвестиційним фоном, адже за даними Державної служби статистики за 2019 рік, Дніпропетровська область отримала найбільше капітальних інвестицій в Україні (після Києва). Вінницька область стала регіоном-лідером з вирощення таких культур як картопля, овочеві, плодові та ягідні.

Рис. 7. Регіони-лідери з виробництва продукції рослинництва [5]

Визначення спеціалізації регіону дозволяє враховувати його специфіку при розробці стратегій розвитку міст та визначенні стратегічних напрямків зовнішньоекономічної діяльності на регіональному рівні.

В теорії регіональної економіки для визначення галузей спеціалізації використовується система таких показників як коефіцієнт локалізації галузі, коефіцієнт регіональної товарності, коефіцієнт подушового виробництва, коефіцієнт спеціалізації регіону. Перевіримо теоретичні положення розрахунками одного з коефіцієнтів на основі статистичних даних (формула 1). Коефіцієнт подушового виробництва (К_{дв}) – це співвідношення питомої ваги галузі регіону у відповідній галузі країни до питомої ваги чисельності економічно активного населення регіону до чисельності економічно активного населення країни [6].

$$K_{дв} = \frac{\Gamma_p \cdot 100}{\Gamma_k} / \frac{H_p \cdot 100}{H_k}, \quad (1)$$

де Γ_p – це галузь регіону, обсяг випуску продукції у грошових одиницях;

Γ_k – галузь країни, обсяг випуску продукції у грошових одиницях;

H_p – населення регіону, кількість осіб;

H_k – населення країни, кількість осіб.

Формат відкритих даних статистики України не містить всіх вищенаведених показників для розрахунків. Проведемо математичні перетворення (формула 2):

$$K_{дв} = \frac{\Gamma_p}{H_p} * 1 / \left(\frac{\Gamma_k}{H_k} \right) \quad (2)$$

Населення країни станом на 1 січня 2020 року становить 41 984 600 осіб [1]. Обсяг виробництва продукції сільського господарства у розрахунку на 1 особу в Вінницькій області станом за січень–серпень 2020 року становить 15474 грн [5] і фактично є дробом

$\frac{\Gamma_p}{H_p}$ в правій частині рівняння (2). Обсяг виробництва продукції сільського господарства у розрахунку на 1 особу в Україні станом за січень–серпень 2020 року становить 6875 грн [5] і фактично є дробом $\frac{\Gamma_k}{H_k}$ в правій частині рівняння (2). Отже, підставимо дані і отримаємо:

$$\Gamma_k = H_k \cdot 6875 = 288,6 \text{ трлн грн.}$$

$$Кдв = 15474 \cdot 41983600 / 288637250000 = 15,474 \cdot 0,145 \approx 2,25$$

Розрахунковий коефіцієнт подушового виробництва для сільського господарства Вінницького регіону складає 2,25, що більше одиниці. Виконані розрахунки підтверджують, що сільське господарство є галуззю спеціалізації Вінницької області. Таке положення галузі виступає фактором привабливості для інвесторів з метою залучення інвестицій – Вінницька область в січні-червні 2020 року зайняла шосте місце за показником питомої ваги регіону у загальному обсязі освоєних інвестицій та перше місце по обсягах освоєних інвестицій у сфері виробництва харчових продуктів, напоїв та тютюнових виробів.

Протягом січня–серпня 2020 року у чотирьох регіонах країни спостерігається збільшення обсягів виробництва продукції сільського господарства порівняно з січнем–серпнем 2019 року (рис. 8). В середньому по Україні індекси сільськогосподарської продукції за аналогічний період складають 0,902 (або 90,2 %). Зменшення обсягів виробництва рослинництва можна пояснити скороченням посівних площ, складними погодними умовами, зокрема посухою та заморозками, внаслідок яких, за даними Інформаційно-аналітичного порталу АПК України, було втрачено озимого ріпаку – 103 тис. га, пшениці – 74 тис. га, ячменю – 53 тис. га та гороху – 1,3 тис. га, та меншою зацікавленістю сільськогосподарських підприємств та фермерів в вирощенні продукції рослинництва внаслідок невисокої ринкової ціни [5].

Зменшення обсягів виробництва тваринництва можна пояснити зменшенням кормової бази, більшим рівнем захворюваності тварин, внаслідок недієвих інструментів контролю на ринку, капіталомісткістю виробництва та активними міграційними процесами жителів сільської місцевості.

Рис. 8. Регіони-лідери з приросту обсягів виробництва продукції с/г у січні–серпні 2020 р., % [5]

За результатами аналізу можна зробити висновок, що Україна має певний потенціал, обумовлений соціальними традиціями та природно-географічними факторами, але через низку причин стан сільського господарства країни (особливо тваринництва) погіршується.

З урахуванням виявлених факторів серед основних заходів, спрямованих на подолання проблем галузі слід назвати такі: удосконалення інструментів регулювання перевірки якості продукції с/г; профілактика захворювань тварин; побудова нових систем зрошення для полів, що мають нестачу вологи; боротьба з бур'янами, що знижують урожайність с/г культур; підвищення урожайності зернових культур внаслідок створення полезахисних лісосмуг; збільшення загальних площ насаджень тощо.

Висновки. Аналіз показників галузі і їх динаміки показує, що після тривалого підйому у 2020 році валовий збір та урожайність продукції сільського господарства України знизилася, порівняно з 2019 роком. Протягом останнього десятиріччя частка сільського господарства не перевищувала 12 % ВВП, і утримується на рівні 9–10 %. Отже, попри значну частку галузі, слід зробити висновки, що немає підстав говорити про аграрну спрямованість економіки країни і закріплення за галуззю ролі драйвера зростання. Протягом 2015–2020 рр. намітилася тенденція до зниження рентабельності продукції. Без ефективних заходів біобезпеки, в галузі тваринництва спостерігаються високі рівні захворюваності тварин. Стан рослинництва та тваринництва потребує відновлюючих заходів та інноваційних підходів, в тому числі спрямованих на підвищення урожайності основних сільськогосподарських культур; стимулювання і перегляд ефективності системи перевірки здоров'я тварин; впровадження та введення нових технологій системи рекультивації земель, виробництва у галузі тваринництва; відповідальне ставлення господарів та орендарів до сільськогосподарських угідь та збереження ґрунтів.

Аннотация. В статье исследовано современное состояние сельскохозяйственной отрасли Украины. Проанализированы рентабельность производства основных видов продукции сельского хозяйства в 1991–2019 гг. Определена динамика долей сельского хозяйства в ВВП Украины. Описаны рейтинги регионов по производству продукции растениеводства и животноводства. Указаны основные стратегические направления развития сельского хозяйства, на которые стоит ориентировать свою деятельность сельскохозяйственным предприятиям для успешного развития и функционирования аграрного сектора в Украине.

Ключевые слова: растениеводство, животноводство, сельское хозяйство, рейтинг регионов.

Abstract. The article examines the current state of the agricultural industry of Ukraine. The profitability production of the main agricultural products in 1991–2019 has been analyzed. The dynamics of the share of agriculture in Ukraine's GDP has been determined. The ratings of the regions for the production of crop and livestock products are described. The main strategic directions for the development of agriculture, on which agricultural enterprises should focus their activities for the successful development and functioning of the agricultural sector in Ukraine, are indicated.

Key words: crop production, animal husbandry, agriculture, ranking of regions.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Державна служба статистики України. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua/> (дата останнього звернення 03.10.2020)
2. Сільське господарство в позашкільлі. *Збірник методичних розробок щодо організації дослідницької роботи в закладах освіти за напрямом сільське господарство*. К.: НЕНЦ. 359 с. URL: <https://issuu.com/nenc/docs/sh> (дата останнього звернення 07.10.2020).
3. Надтока О. Ф., Топузов О. М. Географія. К.: Орion, 2017. 208 с.
4. Деякі питання удосконалення управління в сфері використання та охорони земель сільськогосподарського призначення державної власності та розпорядження ними: Постанова Кабінету Міністрів України від 7 червня 2017 р. № 413. Урядовий портал. URL: <https://www.kmu.gov.ua/ua/npras/250068882> (дата звернення: 06.04.2020).
5. Інформаційно-аналітичний портал АПК України. URL: <https://agro.me.gov.ua/ua> (дата останнього звернення 03.10.2020)
6. Региональная экономика : учебное пособие в 2 ч. / Региональная экономика: модуль «Региональная экономика»: учебное пособие. Ч.1 / Биркентале В. В., Гавриленко С. Н., Шевцова В. И., Чижикина О. А., Черноиванова Е. Н., Дубель В. М., Хаджинова Г. П. / Под общ. ред. проф., д-ра экон. наук Черниченко Г. А. 2-е изд., допол. и переработ. Винница: ДонНУ, 2015. 146 с.